

I. MEDIEVISZTIKAI VÁNDORKONFERENCIA

Programfüzet

2023. május 25 – 26.

MTA SZAB székház
(Szeged, Somogyi u. 7.)

medievalisztikai.konferencia@gmail.com

MÁJUS 25. CSÜTÖRTÖK

Megnyitó (I. emelet 103–104. terem)

9.45–10.00 | Prof. Dr. Csernus Sándor (MTA SZAB)

I. plenáris előadás (I. emelet 103–104. terem)

10.00–10.30 | Dr. Weisz Boglárka (Bölcsészettudományi Kutatóközpont): Az Árpádok pénzügyei

1. szekció (I. emelet 103–104. terem)

Levezető elnök: Dr. Felföldi Szabolcs (SZTE)

10.30–10.50 | Nyerki Emil (SZTE): Rokonsági kapcsolatok meghatározása középkori mintákban

10.50–11.10 | Schütz Oszkár (SZTE): Az Avarok genetikai eredete

11.10–11.20 | Vita

11.20–11.35 | Kávészünet

2. (párhuzamos) szekció (I. emelet 103–104. terem)

Levezető elnök: Dr. Szántó Richárd (SZTE)

11.35–11.55 | Martus Nikoletta (SZTE): A magyarországi és az európai szőlőtermesztés északi határa a 14. század elején

11.55–12.15 | Magdus Tamás (KKJM): Kereskedelem és hálózat. Egy elfeledett település külkapcsolatai az Árpád-korban

12.15–12.35 | Pálinkó Tamás (SZTE): Kereskedelem és városfejlődés az Anjou-kori Magyarországon

12.35–12.45 | Vita

3. (párhuzamos) szekció (I. emelet 110. terem)

Levezető elnök: Dr. Bíró Gyöngyvér (SZTE)

11.35–11.55 | Borsódi Martin – Sipos György – Diaa Sheishah – Filyó Dávid (SZTE): A csongrádi honfoglaláskori földvár lokalizációjának érdekében végzett talajradaros (GPR) vizsgálatok eredményei

11.55–12.15 | Lőrincz Adrienn (DE): Korai erdélyi várak kutatása Romániában

12.15–12.35 | Tóth Boglárka (PPKE): Kardkészítési jellegzetességek a 10. századi Kárpát-medencében – A kiskundorozsmai kard archeometriai vizsgálata

12.35–12.45 | Vita

12.45–14.00 | Ebédszünet

II. plenáris előadás (I. emelet 103–104. terem)

14.00–14.30 Zsoldos Attila (Bölcsészettudományi Kutatóközpont): Doncs mester zólyomi ispánsága

4. (párhuzamos) szekció (I. emelet 103–104. terem)

Levezető elnök: Dr. Gálffy László (KRE)

14.30–14.50 Gephárt Enikő (SZTE): Titkos házasságok a középkorban - Angol és francia példák a 14. századi bírósági jegyzőkönyvekből

14.50–15.10 Kiss Viktória Ilona (DE): A királyi abszolutizmus eszméje egy angol püspök szemével

15.10–15.30 Mészáros D. Szimonetta (PPKE): Középkori előzmények és hatások Gerard Thibault vívókönyvében

15.30–15.40 Vita

5. (párhuzamos) szekció (I. emelet 110. terem)

Levezető elnök: Prof. Dr. Bárány Attila (DE)

14.30–14.50 B. Kovács Péter (ELTE): Néhány gondolat az investitúraharc és a gregoriánus reform fogalomtörténeti problémájához

14.50–15.10 Danka Balázs (SZTE): A legnagyobb császár temetése? Egy névtelen 14. századi krónikás leírása IV. Luxemburgi Károly gyászmenetéről

15.10–15.30 Ónadi Sándor (DE): Elvárás és realitás. A klerikusok szerepe Jeruzsálemben (1099-1100)

15.30–15.40 Vita

15.40–15.55 Szünet

6. (párhuzamos) szekció (I. emelet 103–104. terem)

Levezető elnök: Dr. Sebők Ferenc (SZTE)

15.55–16.15 Kerekes Endre László (DE): Mátyás- és Jagelló-kori pestisjárványok

16.15–16.35 Kovács Mihai (Román Akadémia): Az erdélyi püspökök hadereje a Mátyás- és Jagelló-korban

16.35–16.55 Prezenszki Erzsébet (DE): Werbőczy István és Bajoni János magánlevelezésének témakörei

16.55–17.05 Vita

7. (párhuzamos) szekció (I. emelet 110. terem)

Levezető elnök: Dr. C. Tóth Norbert (ELKH MNL-SZTE Magyar Medievisztikai Kutatócsoport)

15.55–16.15	Varga Imre Solt (DE): A Magyar Királyság védelmi politikája a huszita betörések kezdetén
16.15–16.35	Véber Zoltán (DE): Hunyadi János és Tallóci Petkó konfliktusa
16.35–16.55	Csifó Tamás (SZTE): Szilágyi Erzsébet birtokigazgatásáról a böszörményi-debreceni uradalom alapján
16.55–17.05	Vita
17.05–17.20	Szünet

Könyv- és projektbemutató (I. emelet 103–104. terem)

17.20–17.35	Erdész Ádám – Halmágyi Miklós (szerk.): <i>Mezővárosok a Dél-Alföldön</i> . Gyula, 2022.
17.35–17.55	Szőcs Tibor: <i>Anjou-kori Oklevéltár. Supplementum I. Keltezetlen és hiányos keltezésű oklevelek 1301–1342</i> . Budapest–Szeged, 2023.
17.55–18.15	Dr. Hunyadi Zsolt (SZTE): Középkori oklevelek az online térben
18.15–18.40	Nógrády Árpád: <i>Sáros vármegye</i> . Budapest, 2022.
18.40–	Vacsora

MÁJUS 26. PÉNTEK

Plenáris előadások (I. emelet 110. terem)

9.00–9.30	Dr. Almási Tibor (SZTE): Megjegyzések az Aranybulla-kori "nobilis" fogalom tartalmához
9.30–10.00	Prof. Dr. Fedeles Tamás (PTE): A pénz útja. A szentszéki–magyar gazdasági kapcsolatok geográfiája és dinamikája a késő középkorban

1. szekció (I. emelet 110. terem)

Levezető elnök: Dr. Galamb György (SZTE)

10.00–10.20	Gudmann József Rafael (SZTE): A velencei hadszervezet fejlődése a 15-16. század fordulóján
10.20–10.40	Szádoczki Bálint (EKKE): „Újratervezés” – Egy pápai legáció változó céljai. Esettanulmány Giovanni d’Aragona első magyarországi legációja kapcsán
10.40–11.00	Visegrádi Renáta (PPKE): Coluccio Salutati missilisei
11.00–11.10	Vita
11.10–11.25	Kávészünet

2. (párhuzamos) szekció (I. emelet 110. terem)

Levezető elnök: Dr. Kordé Zoltán (SZTE)

11.25–11.45	Gulyás Márta (SZTE): Szécsényi Tamás erdélyi vajda és Szécsi András erdélyi püspök konfliktusa
11.45–12.05	Hunyadi Sándor (ELTE): A korai rendiségről az országgyűlések és az újabb kutatások fényében
12.05–12.25	Ignác Ágoston (PTE): A szimbolikus kommunikáció jegyei IV. Henrik Álmos herceghez címzett levelében
12.25–12.35	Vita

3. (párhuzamos) szekció (II. emelet 217. terem)

Levezető elnök: Prof. Dr. Kiss Gergely Bálint (PTE)

11.25–11.45	Éliás János (DE): A Nagykunsági Református Egyházmegye létrejötte és működése a 16. században
11.45–12.05	Kovács István (PTE): Az aradi prépostság személyi összetétele a Jagelló-korban
12.05–12.15	Vita

Beszámoló (I. emelet 110. terem)

12.35–13.00 Prof. Dr. Kiss Gergely Bálint (PTE): A DeLegatOnline projektről

Zárszó (I. emelet 110. terem)

13.00– Dr. Almási Tibor (SZTE)

TÁMOGATÓINK:

SZTE BTK Történeti Intézet
SZTE TDI Medievisztika Doktori Program
Szegedért Alapítvány
Szegedi Középkorász Műhely
MTA Szegedi Területi Bizottsága II. Filozófiai és Történettudományi
Szakbizottság

A KONFERENCIA DOKTORANDUSZ SZERVEZŐI:

Gephárt Enikő (SZTE)
Kelemen Ernő (SZTE)
Martus Nikoletta (SZTE)

A SZERVEZŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Dr. Almási Tibor (SZTE)
Prof. Dr. Bárány Attila (DE)
Prof. Dr. Csernus Sándor (MTA SZAB)
Dr. Gálffy László (KRE)
Dr. Hunyadi Zsolt (SZTE)
Prof. Dr. Kiss Gergely Bálint (PTE)
Dr. Sebők Ferenc (SZTE)
Dr. Szántó Richárd (SZTE)

I. MEDIEVISZTIKAI VÁNDORKONFERENCIA

Absztraktfüzet

2023. május 25 – 26.

MTA SZAB székház
(Szeged, Somogyi u. 7.)

medievalisztikai.konferencia@gmail.com

A konferencia programja

MÁJUS 25. CSÜTÖRTÖK

Megnyitó (I. emelet 103–104. terem)

9.45–10.00 | Prof. Dr. Csernus Sándor (MTA SZAB)

I. plenáris előadás (I. emelet 103–104. terem)

10.00–10.30 | Dr. Weisz Boglárka (Bölcsészettudományi Kutatóközpont): Az Árpádok pénzügyei

1. szekció (I. emelet 103–104. terem)

Levezető elnök: Dr. Felföldi Szabolcs (SZTE)

10.30–10.50 | Nyerki Emil (SZTE): Rokonsági kapcsolatok meghatározása középkori mintákban

10.50–11.10 | Schütz Oszkár (SZTE): Az Avarok genetikai eredete

11.10–11.20 | Vita

11.20–11.35 | Kávészünet

2. (párhuzamos) szekció (I. emelet 103–104. terem)

Levezető elnök: Dr. Szántó Richárd (SZTE)

11.35–11.55 | Martus Nikoletta (SZTE): A magyarországi és az európai szőlőtermesztés északi határa a 14. század elején

11.55–12.15 | Magdus Tamás (KKJM): Kereskedelem és hálózat. Egy elfeledett település külkapcsolatai az Árpád-korban

12.15–12.35 | Pálinkó Tamás (SZTE): Kereskedelem és városfejlődés az Anjou-kori Magyarországon

12.35–12.45 | Vita

3. (párhuzamos) szekció (I. emelet 110. terem)

Levezető elnök: Dr. Bíró Gyöngyvér (SZTE)

11.35–11.55 | Borsódi Martin – Sipos György – Diaa Sheishah – Filyó Dávid (SZTE): A csongrádi honfoglaláskori földvár lokalizációjának érdekében végzett talajradaros (GPR) vizsgálatok eredményei

11.55–12.15 | Lőrincz Adrienn (DE): Korai erdélyi várak kutatása Romániában

12.15–12.35 | Tóth Boglárka (PPKE): Kardkészítési jellegzetességek a 10. századi Kárpát-medencében – A kiskundorozsmai kard archeometriai vizsgálata

12.35–12.45 | Vita

12.45–14.00 Ebédszünet

II. plenáris előadás (I. emelet 103–104. terem)

14.00–14.30 Zsoldos Attila (Bölcsészettudományi Kutatóközpont): Doncs mester zólyomi ispánsága

4. (párhuzamos) szekció (I. emelet 103–104. terem)

Levezető elnök: Dr. Gálffy László (KRE)

14.30–14.50 Gephárt Enikő (SZTE): Titkos házasságok a középkorban - Angol és francia példák a 14. századi bírósági jegyzőkönyvekből

14.50–15.10 Kiss Viktória Ilona (DE): A királyi abszolutizmus eszméje egy angol püspök szemével

15.10–15.30 Mészáros D. Szimonetta (PPKE): Középkori előzmények és hatások Gerard Thibault vívókönyvében

15.30–15.40 Vita

5. (párhuzamos) szekció (I. emelet 110. terem)

Levezető elnök: Prof. Dr. Bárány Attila (DE)

14.30–14.50 B. Kovács Péter (ELTE): Néhány gondolat az investitúraharc és a gregoriánus reform fogalomtörténeti problémájához

14.50–15.10 Danka Balázs (SZTE): A legnagyobb császár temetése? Egy névtelen 14. századi krónikás leírása IV. Luxemburgi Károly gyászmenetéről

15.10–15.30 Ónadi Sándor (DE): Elvárás és realitás. A klerikusok szerepe Jeruzsálemben (1099-1100)

15.30–15.40 Vita

15.40–15.55 Szünet

6. (párhuzamos) szekció (I. emelet 103–104. terem)

Levezető elnök: Dr. Sebők Ferenc (SZTE)

15.55–16.15 Kerekes Endre László (DE): Mátyás- és Jagelló-kori pestisjárványok

16.15–16.35 Kovács Mihai (Román Akadémia): Az erdélyi püspökök hadereje a Mátyás- és Jagelló-korban

16.35–16.55 Prezenszki Erzsébet (DE): Werbőczy István és Bajoni János magánlevelezésének témakörei

16.55–17.05 Vita

7. (párhuzamos) szekció (I. emelet 110. terem)

Levezető elnök: Dr. C. Tóth Norbert (ELKH MNL-SZTE Magyar Medievisztikai Kutatócsoport)

15.55–16.15	Varga Imre Solt (DE): A Magyar Királyság védelmi politikája a huszita betörések kezdetén
16.15–16.35	Véber Zoltán (DE): Hunyadi János és Tallóci Petkó konfliktusa
16.35–16.55	Csifó Tamás (SZTE): Szilágyi Erzsébet birtokigazgatásáról a bősörményi-debreceni uradalom alapján
16.55–17.05	Vita
17.05–17.20	Szünet

Könyv- és projektbemutató (I. emelet 103–104. terem)

17.20–17.35	Erdész Ádám – Halmágyi Miklós (szerk.): <i>Mezővárosok a Dél-Alföldön</i> . Gyula, 2022.
17.35–17.55	Szőcs Tibor: <i>Anjou-kori Oklevéltár. Supplementum I. Keltezetlen és hiányos keltezésű oklevelek 1301–1342</i> . Budapest–Szeged, 2023.
17.55–18.15	Dr. Hunyadi Zsolt (SZTE): Középkori oklevelek az online térben
18.15–18.40	Nógrády Árpád: <i>Sáros vármegye</i> . Budapest, 2022.
18.40–	Vacsora

MÁJUS 26. PÉNTEK

Plenáris előadások (I. emelet 110. terem)

9.00–9.30	Dr. Almási Tibor (SZTE): Megjegyzések az Aranybulla-kori "nobilis" fogalom tartalmához
9.30–10.00	Prof. Dr. Fedeles Tamás (PTE): A pénz útja. A szentszéki–magyar gazdasági kapcsolatok geográfiája és dinamikája a késő középkorban

1. szekció (I. emelet 110. terem)

Levezető elnök: Dr. Galamb György (SZTE)

10.00–10.20	Gudmann József Rafael (SZTE): A velencei hadsereg fejlődése a 15-16. század fordulóján
10.20–10.40	Szádóczki Bálint (EKKE): „Újratervezés” – Egy pápai legáció változó céljai. Esettanulmány Giovanni d’Aragona első magyarországi legációja kapcsán
10.40–11.00	Visegrádi Renáta (PPKE): Coluccio Salutati missilisei
11.00–11.10	Vita
11.10–11.25	Kávészünet

2. (párhuzamos) szekció (I. emelet 110. terem)

Levezető elnök: Dr. Kordé Zoltán (SZTE)

11.25–11.45	Gulyás Márta (SZTE): Szécsényi Tamás erdélyi vajda és Szécsi András erdélyi püspök konfliktusa
11.45–12.05	Hunyadi Sándor (ELTE): A korai rendiségről az országgyűlések és az újabb kutatások fényében
12.05–12.25	Ignác Ágoston (PTE): A szimbolikus kommunikáció jegyei IV. Henrik Álmos herceghez címzett levelében
12.25–12.35	Vita

3. (párhuzamos) szekció (II. emelet 217. terem)

Levezető elnök: Prof. Dr. Kiss Gergely Bálint (PTE)

11.25–11.45	Éliás János (DE): A Nagykunsági Református Egyházmegye létrejötte és működése a 16. században
11.45–12.05	Kovács István (PTE): Az aradi prépostság személyi összetétele a Jagelló-korban
12.05–12.15	Vita

Beszámoló (I. emelet 110. terem)

12.35–13.00 Prof. Dr. Kiss Gergely Bálint (PTE): A DeLegatOnline projektről

Zárszó (I. emelet 110. terem)

13.00– Dr. Almási Tibor (SZTE)

B. KOVÁCS PÉTER

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Történelemtudományi Doktori Iskola, Történelem Segédtudományai Doktori Program

peti610@gmail.com

**Néhány gondolat az invesztitúraharc és a gregoriánus reform fogalomtörténeti
problémájához**

A gregoriánus egyházreform, valamint az ennek részeként kibontakozó invesztitúraharc a szakirodalom egyöntetű álláspontja szerint a középkori Európa legnagyobb szellemi és politikai küzdelmeként definiálható. Az eddigi történet- és társadalomtudományi kutatásokat áttekintve azonban, az eltérő szaktudományok képviselői eltérő fogalom- és politikai nyelvhasználattal közelítették meg a középkor legfontosabb intellektuális, politikaelméleti és teológiai vitáját. Előadásomban kísérletet teszek arra, hogy a kontinentális és angolszász modern tudományos megközelítések bemutatása mellett a sajátosan magyar interpretációkat is összefoglaljam. Célom, hogy a fogalmi transfereken keresztül bemutassam, mely nemzetközi iskolák hatottak a hazai medievisztika szaknyelvére.

**A csongrádi honfoglaláskori földvár lokalizációjának érdekében végzett
talajradaros (GPR) vizsgálatok eredményei**

A mai csongrádi Belváros - a Tisza és ágai által körülvevett kimagasló hát - a folyó szabályozása előtt gyakran sziget volt, amelyet az ember településre kiválóan alkalmasnak talált, mert árvíz sohasem öntötte el. A Körös egykori torkolata alatt jó átkelőhely volt a Tiszán, a közlekedési utat és a települést töltéssel és vizesárokkaal védték az itt lakók. A honfoglalás idején ezen a helyen feltehetően földerődítmény állt, amely a dunai bolgár birodalom északi bástyájaként szolgálhatott, majd később a vármegye központjává vált. Az erősség a tatárjárás során pusztulhatott el, majd pedig később a nyugati szomszédságába a törökök építettek palánkot. A földvár helyének azonosítására számos kísérlet történt az elmúlt évtizedek során, de megnyugtató eredményeket nem hoztak. A vizsgált terület teljes mértékben beépített és csaknem teljesen műemléki védelem alatt áll. Az itt lévő, akár 200 éves nádfedeles parasztházak környezetében minimális esély rá, hogy a jövőben beruházás keretében régészeti munkára kerüljön sor, ahogy esetükben magánjellegű átépítések sem jellemzőek, amelyek esetleg régészeti leletanyagot hozhatnának felszínre. A tervásatás keretében nyitott kisebb szondák jelentenének lehetőséget, de a terület túl kiterjedt ahhoz, hogy ilyen módszerrel reális esély mutakozzék a detektálásra. Ily módon a talajradar tudja biztosítani a leghatékonyabb megoldást arra, hogy az egykori feltételezett erősség helyét tisztázni tudjuk.

CSIFÓ TAMÁS

Szegedi Tudományegyetem

Történelemtudományi Doktori Iskola, Medievalisztika Doktori Program

csifotamas@gmail.com

Szilágyi Erzsébet birtokigazgatásáról a böszörményi-debreceni uradalom alapján

Horogszegi Szilágyi Erzsébet birtokigazgatási tevékenységével eddig többnyire csak érintőlegesen foglalkozott a hazai történetírás. A múlt század végén Teke Zsuzsa általánosságban jellemezte Erzsébet uradalomvezetési intézkedéseit. C. Tóth Norbert a nemrégiben megjelent írásaiban behatóan elemezte az úrnő birtokvagyonának felépítését, személyzeti állományát, a birtokviszonyokban beálló változásokat, valamint a rendelkezésre álló források alapján összeállította Erzsébet itineráriumát. Ugyanakkor I. Mátyás király anyjának specifikusan a jószágkormányzati intézkedéseit és az uradalmaiban zajló életet részletesen és teljes körű módon feldolgozó tanulmány még nem készült. Habár a témakör egy kisebb szeletét egy korábbi tanulmányomban már feldolgoztam, ám abban a nagyasszonynak kizárólag a Kállói családdal folytatott birtokügyi érintkezéseit vettem alapul. Jelen előadásomban ezt a kutatást szeretném folytatni, ezúttal Szilágyi Erzsébetnek a böszörményi–debreceni uradalomra vonatkozó intézkedéseinek vizsgálatával. Elemzésemben egyrészt a birtokon érvényesülő mindennapi életkörülményeket szeretném tanulmányozni olyan szempontok alapján, mint többek között a birtokviszonyok, a jogi helyzet, a gazdaság és a különböző uradalmi ügyek, események. Másrészt Erzsébet rendelkezéseinek ismertetésével annak járok utána, hogy milyen módon igazgatta a Hunyadi-kor nagyasszonya a birtoktestet.

DANKA BALÁZS

Szegedi Tudományegyetem

Történelemtudományi Doktori Iskola, Medievalisztika Doktori Program

danka.balazs92@gmail.com

A legnagyobb császár temetése? Egy névtelen 14. századi krónikás leírása IV.

Luxemburgi Károly gyászmenetéről

1378-ban Prágában elhalálozott a Német Római Birodalom karakteres uralkodója, IV. Károly. A császár temetéséről eredeti forrás nem, de kéziratban 4 változat maradt fent, melyeket érdemes ismerni és bemutatni. Habár a szerző névtelen, munkája rövid, viszont műveltsége és szakmai ismeretei sokat sejtetnek kilétéről. Olyan kérdéseket kívánok az előadásom során feltenni, mint hogy alapvetően milyen szavakat használt a szerző, hogyan írta munkáját, hogy milyen lehetett műveltsége, illetve szeretném röviden magát a szöveget is bemutatni. A gyászmenetről ugyanis meglehetősen bőven ír. Nem csak azt tárja az olvasó elé, hogy merre haladt a pontos gyászmenet, de ismeri a heraldikát, és azt is tudja, kik azok a személyek, akik az elhunyt királyt személyesítik meg a gyászmenet során. Ezekből az adatokból tisztán látszik, hogy bár az augsburgi krónika szerzője névtelen, műveltsége nem elhanyagolható. Ez azt is jelenti, hogy vagy személyesen jelen kellett lennie a német császár temetésén, vagy pedig informátorait tekintve igen széles körrel kellett, hogy rendelkezzen. A császár gyászmenete nem példa nélküli, de a 14. századi uralkodók gyászmenete közül a leginformatívabb. Ehhez I. Károly magyar király, és III. Kázmér gyászmenetét is érdemes az előadás során röviden ismertetni, melyből egy széles kört kaphatunk arról, hogyan is nézhetett ki a középkori magas elit temetkezési kultúrája.

ÉLIÁS JÁNOS

Debreceni Egyetem

Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, Történelem Program

eliastonyik@gmail.com

A Nagykunsági Református Egyházmegye létrejötte és működése a 16. században

A történelmi hagyomány a reformáció kezdetét 1517-re teszi, amikor a wittenbergi professzor Martin Luther közzétette kilencvenöt tételét, amelyben bírálta a katolikus egyházat és javaslatokat tett annak megreformálására. Luther és tanítványai hittérítő munkájának eredményeként az újítások szelleme gyorsan elterjedt egész Európában, így a Magyar Királyságban is. Előadásomban az Alföldre, azon belül is elsősorban a későbbi Nagykunsági Református Egyházmegye területére koncentrálok. A protestantizmus terjedését elsősorban korabeli források és későbbi leírások alapján vizsgálom, kiemelten kezelve Mezőtúr szerepét a térség lakóinak áttérítésében, hiszen az 1530-as években már tudunk hitújító tevékenységről a régióban. Ekkor alapította ugyanis a helyi iskolát már az új protestáns szellemben Túri Szabó Lukács és Túri Sánta Jakab, de kiemelhető még Kálmáncsehi Sánta Márton és Szegedi Kis István szerepe is a térségben. A protestáns tanok terjedését akadályozta Martinuzzi Fráter György, aki Várad püspökeként felügyelte a területet, viszont kétségtelenül segítette az oszmán-török hódítás. A század közepétől kezdve a katolikus egyház folyamatosan veszítette el kizárólagos hatalmát a terület felett, azonban az oszmánok békén hagyták a lakosokat, amennyiben a rájuk kirótt adókat megfizették. Az 1567-es debreceni zsinaton a második helvét hitvallás elfogadásával a reformáció kálvini ágát tették irányadónak. Nem sokkal később megalakult a Nagykunsági Református Egyházmegye, megválasztották az első püspököt és ezzel annak szervezeti kiépítése is megindult.

GEPHÁRT ENIKŐ

Szegedi Tudományegyetem

Történelemtudományi Doktori Iskola, Medievalisztika Doktori Program

gepharteni@gmail.com

Titkos házasságok a középkorban – Angol és francia példák a 14. századi bírósági jegyzőkönyvekből

A titkos vagy más néven klandesztin házasságok gyakoriak voltak az érett és késő középkorban, de az újkorban is számos ilyen jellegű frigyet kötöttek meg. Egy klandesztin házasság titkos mivoltát több minden meghatározhatta, például hogy tanuk nélkül – vagy csak kevés jelenlétével – kötötték meg őket, de akkor is ilyen típusúnak számított egy nász, ha előtte legalább három héttel nem hirdették ki, hogy kik között és mikor fog létrejönni.

Ezekről a házasságokról a legtöbb információt az egyházi bírósági jegyzőkönyvek alapján kapunk, amelyekben akár teljes bírósági pereket tudunk végigkövetni. Az angolok esetében gyakoribbak voltak a *de presenti*, azaz jelen időben, ott helyben érvényesen megkötött titkos házasságok, míg a franciák esetében többségben a *de futuro*, jövő időben házassodási szándékot jelző szavakkal kifejezett, majd azt követő nemi aktus által létrejött házasságok domináltak. A IV. lateráni zsinat (1215) óta szabályozni próbálták, hogy mi a helyes módja egy házasság megkötésének, és végül a titkos házasságokat elítélendőnek határozták meg, ám az így kötött házasságok érvényessége alapvetően nem volt kérdéses.

Előadásomban szó lesz a középkori házasságokról, azok megkötéséről, valamint hogy pontosan mik voltak azok a klandesztin házasságok. Ezek bemutatására több példát is felhozok majd, amelyekkel érthetőbbé szeretném tenni az előzetesen felvázolt magyarázatokat.

GUDMANN JÓZSEF RAFAEL

Szegedi Tudományegyetem

Történelemtudományi Doktori Iskola, Medievalisztika Doktori Program

gudmannjozsef@gmail.com

A velencei hadszervezet fejlődése a 15-16. század fordulóján

Előadásom témája, ahogy az a címből is kiderül a 15-16. század fordulójának velencei hadszervezete, ennek ismertetéséhez alapvető fontosságú a Velencei Köztársaság államszervezetének ismertetése, mivel előkelő helyet foglaltak el a hadszervezet élén állók, illetve a parancsnokokat közvetlenül nevezte ki az állam, sőt néhány esetben a hadászati és igazgatási funkciók egybe is mosódtak. Ezen kívül a tárgyalt időszakban az állam közvetlen beavatkozása a hadszervezésbe elkerülhetetlenné vált a puszkaporos lőfegyverek térhódítása okán. Ugyanis azok magas előállítási költsége és ebből következően magas ára nem tette lehetővé, hogy ezen fegyverekhez szélesebb néprétegek is hozzáférjenek, így a hadseregek társadalmi bázisának és ütőképességének fenntartása érdekében elkerülhetetlenné vált az állami szabályozás létrehozása és a megfelelő háttér biztosítása. A hadsereg felkészült humánerőforrás-bázisának biztosítása érdekében, megkezdődött a felnőtt férfi lakosság kiképzése.

Ezen túlmenően a középkori hadszervezet leváltása és a modern kialakítása is jelentős állami figyelmet érdemelt. Korábban a Signoria haderejének magját azon condottiere-k (zsoldosvezérek) kompániái alkották, akiket a velencei állam hosszabb-rövidebb időre a szolgálatába fogadott, ezen zsoldos csapatok megbízása azonban igen költséges volt és sokszor bizonyultak nem megbízhatónak, valamint létszámukat és harcértéküket tekintve egyre kevésbé vették fel a versenyt a modernebb haderőkkel a korszakban. Ezen kívül a Velencei Köztársaság nem tudta elkerülni, hogy ne sodródjon bele az itáliai háborúkba (1494-1559), melyek során többször oldalt váltva Európa legjobb haderőivel találta magát szembe (gondolok itt a francia vagy a spanyol csapatokra), emellett folyamatos volt az oszmán fenyegetés is (amely (hadereje) szintén Európa legjobbjai közé tartozott ekkoriban). Ezen kihívásokra kellett reagálni a Signoriának, mikor döntést hozott a hadereje kialakításáról.

GULYÁS MÁRTA

Szegedi Tudományegyetem

Történelemtudományi Doktori Iskola, Medievalisztika Doktori Program

gulyas.marta1919@gmail.com

Szécsényi Tamás erdélyi vajda és Szécsi András erdélyi püspök konfliktusa

Kácsik nembeli Szécsényi Tamást az oklevelekből, mint királyhoz „hű és békeszerető férfit” ismerhetjük meg. Mintegy húsz éven át tartó vajdasága alatt igyekezett a tartományban megteremteni, majd fenntartani a békét. Mindezek tükrében különösnek tűnhet, hogy az erdélyi püspökkel való viszonya nem volt zökkenőmentes, sőt viharosnak is mondhatjuk. Annál inkább furcsállhatjuk ezt, mivel a vajda hivatali ideje alatt rokona, Balog nembeli Szécsi András viselte az erdélyi püspöki címet, akit egyébként a káptalan azért választott meg, mert származása révén befolyásos volt, így remélni lehetett, hogy az újdonsült püspök a saját és rokonsága erejével meg tudja majd védeni a sokat szenvedett erdélyi egyházat az esetleges zaklatásoktól.

Előadásomban a rendelkezésre álló források és szakirodalom segítségével igyekszem a két méltóság konfliktusának okát megvizsgálni, valamint arra a kérdésre keresem a választ, hogy ez az ellentét kettejük között mikor kezdődött és meddig tartott. Arra is próbálok fényt deríteni, hogy a két magas rangú rokon torzsalkodásának voltak-e a személyes viszonyon túlmutató következményei.

HUNYADI SÁNDOR

Eötvös Loránd Tudományegyetem

Történelemtudományi Doktori Iskola, Középkori magyar történelem Doktori Program

hunyadi.sanyi93@gmail.com

A korai rendiségről az országgyűlések és az újabb kutatások fényében

A rendek és a rendiség 12–13. századi megjelenése Európában sok helyen egyszerre kezdődött, és ha némi késéssel, de a Magyar Királyság és intézményrendszere sem maradt ki belőle. A rendiség magyarországi, igen korai megjelenése a középkorral foglalkozók számára egyáltalán nem újdonság. Gerics József 1987-ben megjelent *A korai rendiség Európában és Magyarországon* című könyve óta, ugyanakkor a könyv megírása óta eltelt majdnem 40 év alatt számos meglátással járult hozzá a hazai kutatás a korai rendiségről alkotott képünk formálásához. Előadásomban a téma kutatási előzményeinek áttekintése után elsősorban azt vizsgálom, hogy mennyiben tekinthetjük az Anjou-kor első két évtizedét a korai rendiség folytatásának. Mindezt már maga Gerics is felvetette említett könyvében, ugyanakkor mivel a szakirodalom III. András halálához köti a korai rendiség végét, érdemes még egyszer körbejárni a témát. A királyi hatalom, az egyházi és nemesi birtokok, valamint a tizedek, vámok és egyéb jövedelmek helyreállításáról határozó országgyűlések, zsinatok és szerződések fentmaradt rendelkezései lehetőséget adnak, hogy azokat az 1290. és 1298. évi törvényekkel összevetve állást foglaljunk a kérdésben, valamint előadásom végén megpróbálom választ adni arra, hogy sok más rendelkezéssel ellentétben az 1298. évi 23. törvénycikkely miért is merült feledésbe III. András halála után.

IGNÁCZ ÁGOSTON

Pécsi Tudományegyetem

Interdiszciplináris Doktori iskola, Középkori és Koraiújkorai Doktori Program

ignacz.agoston@gmail.com

A szimbolikus kommunikáció jegyei IV. Henrik Álmos herceghez címzett levelében

A feltehetően 1096 őszére datálható – csupán másolatban fennmaradt – levélszövegről köztudott, hogy érzékletes betekintést nyújt a 11. század zűrzavaros, hazánkat is érintő politikai viszonyaiba. A VII. Gergely pápa és IV. Henrik német-római uralkodó konfliktusa nyomán kibontakozó investitúra harc, a királyi hatalomról alkotott kép változása, valamint a térség dinasztikus torzsalkodásai szövevényes hálózattá bonyolódva alakították, formálták a korszak politikai térképét – nemcsak a fegyverek, hanem az írott szó által is. Előadásomban a levél szövegéből kiindulva – a 11. század más levélforrásainak vonatkozó passzusait is felhasználva – a textusban megbújó nyelvi, illetve azok nyomában felsejlő fizikai gesztusoknak, az ún. szimbolikus kommunikáció egyes jegyeinek, valamint azok hátterének, működési mechanizmusának feltárását kísérem meg. Mindebben kulcsszerep jut a korabeli levélírói gyakorlat (ars dictaminis) sajátosságainak, a dinasztikus konfliktus (divisio regni) és a barátság (amicitia) szokások, rituálék, ceremóniák alkalmazásán alapuló intézményeinek. A szimbolikus kommunikáció feltárását célzó előadás lényegében egy – a Gerd Althoff és az ún. münsteri iskola által lefektetett módszertant felhasználó – esettanulmány, ami összefüggésben áll a leendő doktori disszertációmmal is, mely a középkori levélírás kérdéskörével foglalkozik.

KEREKES ENDRE LÁSZLÓ

Debreceni Egyetem

Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, Történelmi Program

der.wanderer94@gmail.com

Mátyás- és Jagelló-kori pestisjárványok

A pestis a 14. századi pandémiától kezdve visszatérő jelenség volt Magyarországon. Megfelelő medicina híján a fel-felbukkanó járvány sorozatosan tizedelte meg a lakosságot, illetve az epidémia gyakori okozója volt gazdasági recesszióknak. Annak ellenére, hogy egy-egy generáció többször is találkozhatott a járvánnyal, a későbbi századokhoz képest kevés dokumentum foglalkozik a korszak járványeseményeinek tárgyalásával. Az előadás célja, hogy a rendelkezésre álló forrásbázis (krónikák szövege, levelezések, személyes feljegyzések, orvostörténeti dokumentumok) alapján megvizsgáljam az I. Mátyás, illetve II. Ulászló uralkodása alatt Magyarországot érintő pestisjárványok sajátosságait, hogyan érintette ez a városok lakosságát, a királyi udvart, illetve milyen hatással volt egy-egy hadi esemény lefolyására. A vizsgált korszak azért is jelentős a magyarországi járványtörténeti kutatások számára, mivel II. Ulászló uralkodása alatt, 1510-ben került kiadásra az első nyomtatott pestis traktátus a Nagyszébenben tevékenykedő Hans Saltzmann által. Ez a dokumentum hűen tükrözi azt az eljárásrendet, amely a korszak városaira jellemző volt, illetve összegzi a fontosabb preventív lépéseket és orvosi eljárásokat.

KISS VIKTÓRIA ILONA

Debreceni Egyetem

Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, Történelmi Program

kiss.viki9731@gmail.com

A királyi abszolutizmus eszméje egy angol püspök szemével

„...nem minden királynak van egyforma hatalma, nem mindenkinek vannak egyforma határai és korlátai, hanem némely királyok abszolútabbak, mint mások”

Godfrey Goodman (1583 – 1656) *The Court of King James* (Jakab király udvara) című visszaemlékezése, a korszak egyik legrészletesebb összefoglaló munkája. Olvasása során első kézből kaphatunk képet az angol trón és udvar korabeli helyzetéről, fontosabb szereplőivel együtt. A címmel ellentétben Goodman I. Erzsébet és I. Jakab udvarának történéseiről egyaránt értekezik. A korszak leírása mellett a műben kiemelkedik az abszolutizmus eszméje is, amely Angliában a Tudor-dinasztia alatt alakult ki. Goodman szerint „a Tudorok, akik VII. Henrikkal kezdődtek és Erzsébet királynővel végződtek, csodálatosan igába hajtották az alattvalókat a törvényekkel. És ezekhez hozzá tehetem a királyi előjogot...”. I. Jakab már nyíltan hirdette, saját írásaiban is, az abszolutizmus elvét. Mélyen hitt benne, hogy „...az alattvalók...teljes mértékben a királynak vannak alárendelve, akinek közvetlenül, Isten alatt kell kormányoznia őket”. Vagyis úgy vélte, hogy királyi hatalma Istentől származik, ezáltal Isten akaratából uralkodik. Goodman a visszaemlékezésben részletesen kifejti az abszolutizmussal kapcsolatos meglátásait, kendőzetlenül írja le gondolatait, valamint Erzsébet és Jakab uralkodói szerepkörét is górcső alá veszi. Vajon hogyan látta a hétköznapi ember az abszolutizmus eszméjét? Hogyan segíti Goodman munkája a 16. századi angol társadalom és politika megítélését? Milyen céllal íródhatott a mű? Előadásom során, a fenti kérdésekre adott válaszokkal szeretném bemutatni Godfrey Goodman munkáját.

KOVÁCS ISTVÁN

Pécsi Tudományegyetem

Interdiszciplináris Doktori iskola, Középkori és Koraújkori Doktori Program

kovacs.istvan.hok@gmail.com

Az aradi prépostság személyi összetétele a Jagelló-korban

Jelen előadás keretei között a doktori disszertációm témáját képző aradi prépostság középkorvégi személyi állományát vizsgálom. A kutatás időintervallumát kijelölő Jagelló-kor (1490–1526) a minden korábbi időszaknál bővebb forrásadottságai és a csanádi egyházmegyére jobban kiható köztörténeti események (a déli fenyegetettség erősödése, valamint az 1514. évi keresztes lázadás) tükrében érdekes lehet a térségben ekkorra elsőszámú hiteleshellyé előlépő aradi intézmény társadalomtörténeti elemzése. A legnagyobb részt eredeti forrásokat felhasználó kutatás célja a legújabb káptalantörténeti munkák által meghonosított kutatói kérdések körüljárása, így a javadalomviselés kimutatható trendjei mellett a kanonokok társadalmi hátterének bemutatására törekszem. A káptalani stallumok vizsgálata – reményeim szerint – jól szemlélteti a javadalmaskok méltóság- és tisztségviselésének mintázatait, illetve sikerrel körvonalazza azok birtoklóinak kilétét. A prépostság kiemelt klerikusai után, az egyéb stallummal rendelkező kanonokokat, végül pedig a karpapokat mutatom be. A szöveg utolsó részében a javadalmaskok származására koncentrálok, figyelmet fordítva a középkori források szabta határokra. A káptalannal kapcsolatos Zsigmond-kori és Mátyás-kori kutatási előzmények jó összehasonlítási alapnak bizonyulhatnak annak bemutatására, milyen közép- és hosszútávú tendenciák mutatkoznak a kanonokok javadalomviselésével kapcsolatban. A prezentáció nem titkolt célja, hogy eredményeit és vizsgálati módszereit tudományos fórumon mutassa be, amely hozzájárul a disszertáció téziseinek finomításához is.

KOVÁCS MIHAI

Román Akadémia Felsőfokú Iskolája

George Barițiu Történettudományi Intézet

kovm2005@gmail.com

Az erdélyi püspökök hadereje a Mátyás- és Jagelló-korban

Bár az utóbbi években a késő középkori egyház- és hadtörténet kutatása jelentős eredményeket mutatott fel, a két diszciplína határterületéről, nevezetesen az egyházi intézmények katonai szerepéről szóló ismeretek továbbra is meglehetősen szerények. Erdély esetében például még a legújabb szakirodalom is a korban hatályos törvények alapján becsüli fel a püspöki bandérium létszámát. A számadáskönyvek, missilisek, oklevelek és elbeszélő források szórványos adatai, illetve a legújabb hadtörténeti kutatások alapján jelentős mértékben lehet árnyalni a püspöki haderő létszámával, szervezetével és fenntartási költségeivel kapcsolatos korábbi képet. Az említett források arra is rámutatnak, honnan toborozta a püspök hadakozó embereit és miként tudta ezt a toborzási gyakorlatot regionális hatalmának növelésére fordítani. Ugyanakkor a főpapi zászló alatt teljesített szolgálat a társadalmi mobilitás eszköze volt. A kutatás további célja mindazon katonai akciók összegyűjtése, amelyeken az erdélyi püspök bandériuma részt vett a vizsgált korszakban.

LŐRINCZ ADRIENN

Debreceni Egyetem

Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, Történelmi Program, Gazdaság- és társadalomtörténeti alprogram

lorinczadrika@gmail.com

Korai erdélyi várak kutatása Romániában

A korai magyar állam közigazgatási egységeinek központjaiként működő Árpád-kori várak kutatása mai napig kihívást jelent a középkorászok számára. Egyrészt meglehetősen csekély az őket igazoló írott források száma, másrészt sok esetben a régészeti feltárások sem hoznak számottevően új eredményeket.

E kutatási terület ezen nehézségei Erdély korai várai kapcsán is felmerülnek, olyan további buktatók mellett, mint a román kutatás azon feltételezései, hogy az erdélyi ispánsági várak még a honfoglalás előtti eredetűek (9. századra keltezhető román-szláv államalakulat székhelyeiként azonosíthatták őket), sőt mi több a Magyar Királyság fennhatósága Erdély egyes területeire csak a 12. században terjedt ki. Ezek a – korai erdélyi várak kutatásával kapcsolatos – nézetek a rendszerváltás után kis mértékben módosultak, viszont a '89 előtt tevékenykedő román régészek és történészek jelentős hányadának a későbbi munkáit is hasonló ellentmondások jellemezték. Ugyanakkor napjainkra elmondható, hogy a román és magyar középkorászoknak az ispánsági várak kutatását illetően sikerült valamelyest egységes álláspontra jutniuk, ami egyértelműen egy haladóbb szellemű hozzáállásról tanúskodik, melyet az előadás során bemutatásra kerülő – az elmúlt években végzett – kutatások módszerei és eredményei is igazolnak.

MAGDUS TAMÁS

Kecskeméti Katona József Múzeum

tomimagdus@gmail.com

Kereskedelem és hálózat

Egy elfeledett település külkapcsolatai az Árpád korban

A Bugac-Felsőmonostor lelőhelyen immár több, mint egy évtizede zajlanak a régészeti feltárások. Ez idő alatt igen gazdag és unikális leletanyag került elő a monostor és a hozzákapcsolódó település területéről. Az itt található Pétermonostoráról kevés írott forrásunk maradt fenn, emiatt igen nehéz feladat a település történeti hátterének a hiteles rekonstrukciója. A régészeti leletek azonban segíthetnek a kutatásban, hiszen ezekből arra következtethetünk, hogy nemcsak a mai Homokhátság központja volt, hanem vármegyei és országos szinten is megfogható fontosságú lehetett az itt található település és a monostor.

A bugaci homokban megőrződött tárgyak igen színes palettát nyújtanak nekünk, hiszen nemcsak a Magyar Királyság területéről, hanem külföldről érkező import árukat is találhatunk. A szíriai üveg pohárból, bizánci és örmény pénzekből, a zarándokjelvényekből, a körmeneti keresztek, ereklyetartók mind arra következtethetünk, hogy igen jelentős áruforgalom zajlott le ezen a területen az Árpád-korban.

Előadásomban a különleges régészeti anyag segítségével igyekszem rekonstruálni azt, hogy ezek tárgyak, legyenek azok szokásosak vagy különlegesek, hogyan kerülhettek Pétermonostorára. Milyen helyet foglalt el, mind a keleti, mind a nyugati kereskedelmi útvonalakban? Összefüggésben van-e a tárgy megérkezése a magyar és egyetemes történelem eseményeivel? Ezekre a kérdésekre keresem a választ.

MARTUS NIKOLETTA

Szegedi Tudományegyetem

Történelemtudományi Doktori Iskola, Medievalisztika Doktori Program

martusnikoletta@gmail.com

A magyarországi és az európai szőlőtermesztés északi határa a 14. század elején*

A 14. században szélsőségesebbé, zordabbá vált Európa éghajlata, lehülés kezdődött, amelynek legcsapadékosabb és leghidegebb periódusa 1315 és 1317 közé tehető. A klímaváltozás jelei gazdasági és társadalmi téren is megmutatkoztak. Megváltoztak a termelés feltételei, különösen súlyos csapások érték Észak- és Nyugat-Európát. A lehülés a gabona mellett a szőlőtermesztés számára sem kedvezett. A szüret ideje kitolódott, a termés gyenge volt. Bizonyos vidékeken, például Észak-Franciaországban és Dél-Angliában visszaszorult, majd el is tűnt a szőlő. A szőlőtermesztés területi kiterjedése Németország délnyugati vidékein is visszaszorult, azaz a szőlőtermesztés északi határa délebbre tolódott.

Előadásomban a szőlőművelés környezeti és éghajlati feltételeinek áttekintése után, a hazai és külföldi szakirodalom alapján a szőlőtermesztés északi határának módosulását vázolom a 14. század első évtizedeiben. Végezetül a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárának két gyűjteményében, a Diplomatikai Levéltárban és a Diplomatikai Fényképgyűjteményben fellelhető 1301 és 1325 közötti források alapján azt vizsgálom, hogy az éghajlati lehülés befolyással volt-e a magyarországi szőlőtermesztés északi határára a 14. század elején.

* A kutatás „a Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-3 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.”

MÉSZÁROS D. SZIMONETTA

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Történelemtudományi Doktori Iskola, Művészettörténet Program

meszaros.netta@gmail.com

Középkori előzmények és hatások Gerard Thibault vívókönyvében

Gerard Thibault nevét az 1611-es rotterdami vívóverseny írta be a történelembe. A kezdeti szkepticizmus ellenére saját, geometrikus rendszerével állt ki ellenfelei elé és megnyerte a versenyt. Elméleteit és rendszerét 1628-as munkájában publikálta melyet röviden csak Academia de l'Espée címen említünk, magyarázatokkal, gazdag illusztrációkkal, valamint komplex ikonográfiai programot megjelenítő táblákkal ellátva. Thibault rendszere az úgynevezett La Verdadera Destreza hagyományon alapul, melynek gyökerei még a Destreza megalkotójának tartott Jeronimo Sanchez de Carranza munkásságánál is régebbre nyúlnak vissza, így Camillo Agrippa, Philippon Vadi és Fiore Dei Liberi munkáiban kell keresnünk a vívás tudományos alapokra helyezésének eredetét. Azonban nem csak vívómesterek hatása figyelhető meg az Academia de L'Espée lapjain. Thibault filozófiai és asztrológiai érdeklődése nem csak a szövegben, de képi rendszerében is lecsapódik, melynek egyes elemei visszavezethetőek Henry Cornelius Agrippa egyik leghíresebb munkájára, az Okkult filozófia három könyvére. A Thibault által gondosan kidolgozott képi elemeken megjelenik az ember, anatómiája és arányai, melyek felhasználásával mikrokozmoszként mutatja be vívásrendszerét. A mikrokozmosz tematika mellett fontos szerepet kap Jupiter, mint férfi archetípus, számos alakban megjelenítve. Előadásomban ezeket a hatásokat és előképeket járom körül különös tekintettel a geometria alkalmazásának fejlődésére és a Jupiter központú ikonográfiára.

NYERKI EMIL

Szegedi Tudományegyetem

Multidiszciplináris Orvostudományok Doktori Iskola, Biokémia, Biofizika, Molekuláris és Sejtbiológia alprogram

harmadikemil@gmail.com

Rokonsági kapcsolatok meghatározása középkori mintákban*

Az archeogenetika napjaink egyik legyorsabban fejlődő tudományterülete, amely egyre nagyobb szerepet kap a történelem- és régészettudományi kutatásokban is. Sőt, egyes témák tekintetében már segédtudományként jelenik meg. Már viszonylag rossz megtartású régészeti mintákból is képesek vagyunk DNS-t kivonni, mely analízise során fény derülhet a minta genetikai összetételére, származására. Az elmúlt pár évben egyre nagyobb szerepet kapott az analízisek során a rokoni kapcsolatok meghatározása. A kérdést a kutatók három irányból közelíthetik meg. A mitokondriális DNS elemzésével az anyai, az Y kromoszomális DNS elemzésével az apai ágú rokonságot lehet vizsgálni, míg a testi, vagyis autoszomális DNS vizsgálatával pedig a rokonsági fok határozható meg. Kutatómunkám során két módszerrel foglalkoztam: vizsgáltam, hogyan lehet archaikus minták esetében a jelenleg elérhető rokonsági fok meghatározó algoritmusokat fejleszteni, hogy minél távolabbi rokonok kimutatására alkalmasak legyenek, illetve Y kromoszómás vizsgálatok fejlesztésével foglalkoztam, melyek az úgynevezett Y filogenetikai fa építésében játszanak fontos szerepet. Módszerek bemutatása mellett előadásom során bemutatom, hogy az említett módszerek hogyan használhatóak középkori nemesi és uralkodói családok rokonságainak igazolására, mint például az Árpád-ház vagy a Báthory család.

*„A Kulturális és Innovációs Minisztérium ÚNKP-22-3-SZTE-270 kódszámú Új Nemzeti Kiválóság Programjának a Nemzeti Kutatási, Fejlesztési és Innovációs Alapból finanszírozott szakmai támogatásával készült.”

ÓNADI SÁNDOR

Debreceni Egyetem

Történeti és Néprajzi Doktori Iskola, Történelmi Program, Gazdaság- és társadalomtörténeti alprogram

onadi.sandor@arts.unideb.hu

onadisandor@gmail.com

Elvárás és realitás.

A klerikusok szerepe Jeruzsálemben (1099-1100)

Korábbi kutatásaim az első keresztes hadjáratban részt vevő klerikusokra fókuszáltak, különös hangsúlyt fektetve a hadsereg lelki, valamint morális állapotával való kapcsolatukra. Vizsgálataim nyomán azt tapasztaltam, hogy a Monteil-i Adhemar (†1098) pápai legátus által vezetett klérus legfőbb feladata a seregen belüli ellentétek enyhítése, a lelkesedés fenntartása, valamint a szegények gondozása volt. Aguilers-i Rajmund krónikás beszámolója szerint Adhemar és más egyházi vezetők halála miatt a klérus meggyengült, így nem tudták ellátni a funkcióikat.

Pisai Daimbert (†1107), pápai legátus megérkezésével az ellentétek nemhogy csillapodtak volna, de döntéseivel majdnem belháborút robbantott ki a keresztes tábor lotaringiai és normann tagjai között. Annak ellenére, hogy Adhemart és Daimbertet is II. Orbán pápa nevezte ki, Daimbert keleti politikája teljesen eltért elődjétől. Pisa érseke nem elégedett meg a lelki fennhatósággal, valódi hatalomra vágyott. Előbb Jaffa városának egy részét, majd Jeruzsálem fellegvárát és a Dávid-tornyot követelte. A keleti kereszténységgel való viszonya ellentétes volt Adhemar politikájával. Érdekes összehasonlítani a királyválasztás vagy a pátriárkaválasztás kérdéseit, hiszen mindkettőről vannak időben közeli, de teljesen más elemeket tartalmazó szemtanúi leírásaink.

Előadásom során krónikák és misszilis anyagok felhasználásával igyekszem felvázolni az egyháziak korábbi szerepének főbb jellegzetességeit, majd bemutatni a címben szereplő időszakot. Az eseményeket két szimbolikus dátum közé szorítva tárgyalom: Gottfried királlyá választása, aki jámborságból visszautasította a címet és fivéréé, Balduiné, akit Daimbert pátriárka koronázott Jeruzsálem királyává, mutatja a vezetés kérdésében bekövetkezett cezúrát.

PÁLINKÓ TAMÁS

Szegedi Tudományegyetem

Történelemtudományi Doktori Iskola, Medievalisztika Doktori Program

ptoomas@gmail.com

Kereskedelem és városfejlődés az Anjou-kori Magyarországon

Bár a magyar és külföldi történészek több szempont alapján is megpróbálták már definiálni a középkori város mibenlétét, pontos fogalmi meghatározás a mai napig nem született.

A hazai kutatásokat tovább nehezíti az a körülmény, hogy a magyar városok fejlődése igen sajátos képet mutat. Szembeszökő ugyanis az az ellentmondás, ami a jogi értelemben vett városok száma és az ország területi nagysága között figyelhető meg. Ezt az ellentmondást csak a funkcionális városszemlélet alapján lehet feloldani. Másként fogalmazva: a 30 jogi értelemben vett városon kívül más, városfunkciókat ellátó települések is részét képezték a középkori Magyar Királyság városhálózatának. Annak megállapítására, hogy mely települések sorolhatók ide, Kubinyi András dolgozott ki egy, a centralitási mutatókon alapuló módszert, amelynek segítségével a települések szűrésére tett kísérletet. Kubinyi tehát alapvetően azt próbálta kideríteni, hogy mely települések funkcionálhattak városként a városként vagy mezővárosként említett, illetve a piac- és vásártartási joggal rendelkező települések közül. Hozzá hasonlóan Rüszt-Fogarasi Enikő is kimunkált egy sajátos szűrési módszert, amely az erdélyi települések vizsgálatára alkalmazható.

Kutatásaim során három jelentős kritériumra figyeltem fel a városokká formálódó és városként is működő települések kialakulása során. Az egyik a szerencsés földrajzi fekvés és a fontos kereskedelmi útvonalak közelsége. Szorosan kapcsolódik ehhez a vásártartási jog birtoklása. A második kritérium az ásványkincsek bősége, amely bányák megnyitását és bányavárosok alapítását hozta magával. Ezek a városok külön kategóriát alkotnak a városhálózaton belül, mivel alapított városoknak számítanak. A harmadik kritérium a jogi kiváltságok széles körű birtoklása. Az azonban nem mindig egyértelmű, hogy egy település hospes közösségként vagy városi önkormányzattal rendelkező polgári közösségként kapott-e kiváltságokat. A jelen előadásban nem foglalkozom a középkori város fogalmi meghatározásával, sem a terminológia kérdésével. Nem térek ki továbbá a kiváltságlevelek részletes elemzésére sem. Ehelyett a korabeli gazdasági fejlődés alapjaként szolgáló kereskedelem és bányászat vizsgálatával foglalkozom, annak kiderítése érdekében, hogy mely települések léphettek ekkoriban a várossá válás, illetve városként való funkcionálás útjára.

PREZENSZKI ERZSÉBET

Debreceni Egyetem

Történeti és Néprajzi Doktori Iskola, Történelmi Program

eprezenszki@gmail.com

„Híreim nincsenek, azon kívül, hogy ...”

Werbőczy István és Bajoni János magánlevelezésének témakörei

Szívek sajdulnak bele / Sóhaj szakad fel / Ugyan már mit lehet még mondani Rólatok, Bajoniakról? / Tarsolyomban már csak egy valami maradt / Mely új fejezetét nyitja doktori disszertációmnak / A Bajoni fivérek tettek ezt is azt is / Ennek annak maradt nyoma is / Ezen foszlányokkal nem csak magukra, de a dicső és bölcs Werbőczyre is fényt gyűjtanak! / Szóljon hát a fama ezen levelekről, melyek csupán egy habos torta tetején díszelgő parányi cseresznyék!

Az előadásom címében megjelölt téma kifejtéséhez két személy magánlevelezése áll a rendelkezésemre. Levelek. Az írott ego-dokumentumok egyik fajtája, amely nem a nyilvánosság számára készült. Személyre szóló írásművek, amelyeket körül leng némi titokzatosság is. De rejtenek-e „titkos üzenetet” Werbőczy levelei, melyeket 1515. február 5-én és 1515. március 6-án írt Bajoninak?

A levél, mint forrás, szubjektív volta miatt nyerhetünk-e nagyobb betekintést a két személy között fennálló kapcsolat sokszínűségébe? Előadásomban egy-egy példa és idézet alapján mutatom be az őket foglalkoztató kérdéseket. Ezek között biztos lesz szó birtokról, gazdálkodásról, pénzügyekről etc. De lesz-e vajon a témák között valami személyes? Lesz-e szó szívességekről? És lesz-e szó benne aktuális politikai hírről?

Ezen kérdések megválaszolására teszek kísérletet. Továbbá vizsgálat tárgyává teszem, hogy a „habos torta kis cseresznyéi”, a két levél szolgálhat-e adalékokkal Werbőczy életéhez és munkásságához.

Az Avarok genetikai eredete

Az Avarok egy sztyeppei nomád nép volt, akik a VI. század végén tűntek fel először a történeti forrásokban. A VII. század elején sorozatos katonai hódításokkal birtokba vették a Kárpát-medencét, ahol a gepidákkal, bizánciakkal és frankokkal folytatott csatározásaikat követően konszolidálták hatalmukat. Bár a Kárpát-medence populáció történetének egyik meghatározó szereplőiről beszélünk, eredetük továbbra is kérdéses. Csak annyi bizonyos, hogy Közép-Ázsia irányából érkeztek a türkök felemelkedését követően. Mivel a korszakból származó történeti források maguk is bizonytalanok az avarok eredetét illetően, csoportunk az avar korszakból származó csontleletek genetikai vizsgálatával kívánta megválaszolni e kérdést. A kutatás során megszekvenáltuk 143 avar kori minta teljes genomját. A genomok elemzésével azonosítottuk az avarok - európai keveredéstől mentes - bevándorló magját, mely csoportba elsősorban a korai periódusból származó, gazdag melléklettel előkerült férfiak tartoztak. A szegényesebb temetők népességét vizsgálva sok helybeli genetikai összetételű egyént találtunk, a népesség egy jelentős része pedig a bevándorló „elit mag” és a helybeliek keverékeként volt modellezhető. Meglepő eredményt hozott, hogy bizonyos temetők anyagát vizsgálva csak a korábbi sztyeppei periódusokból származó referenciák bevonásával tudtuk modellezni a genomokat. Ez arra utal, hogy a Kárpát-medencébe bevonuló avarok útjuk során a Hun Birodalomból hátra maradt nomád népelemeket is integráltak.

SZÁDOCZKI BÁLINT

Eszterházy Károly Katolikus Egyetem

*Történelemtudományi Doktori Iskola, A Magyar Királyság, illetve a Kárpát-medence története
1526-1790 között*

szadoczkiбалint@gmail.com

**„Újratervezés” – Egy pápai legáció változó céljai. Esettanulmány Giovanni d’Aragona
első magyarországi legációja kapcsán**

A Közép-Európát érintő késő középkori – kora újkori pápai legációk vizsgálata az elmúlt két évtizedben a témát megillető helyre került és ezáltal sok új információval gazdagodott a történésztársadalom. A legátusok egyedi tevékenységének vizsgálata a hazai történelmi kutatások mostoha gyermeke. Az egyik ilyen legátus Giovanni d’Aragona bíboros (1456–1485), aki bár I. Ercole d’Este ferrarai herceg és Hunyadi Mátyás sógora, I. Ferrante nápolyi király gyermeke, valamint IV. Szixtusz pápa diplomatája is volt, eddig főként műpártoló és kultúraszervezői tevékenységét vizsgálták.

Első küldetésének (1479–1480) kevésbé feldolgozott része, hogy a Magyarországra tartó pápai legátus – bár eredeti missziójához nem tartozott – útba ejtette Milánó városát, hogy egy villámlátogatás után visszatérjen feladatához. Az előadás igyekszik az eddigi szűkös szakirodalmat a nemrég kiadott és az újonnan felfedezett, még kiadatlan források segítségével abban kiegészíteni, miért kellett eltérnie eredeti küldetésétől d’Aragona bíborosnak, mennyire illeszkedett kitérője a Közép-Európába tartó legációk szokásaihoz, gyakorinak tekinthetők-e a legációk céljait és útvonalát megváltoztató pápai döntések, valamint kísérletet tesz a címben említett küldetés Magyarországra vezető útvonalának hiteles rekonstrukciójára.

TÓTH BOGLÁRKA

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Történelemtudományi Doktori Iskola

tothbogi18@gmail.com

Kardkészítési jellegzetességek a 10. századi Kárpát-medencében – A kiskundorozsmai kard archeometriai vizsgálata

A Kárpát-medencében előkerült kétélű egyenes kardok vizsgálata mindig is nagy népszerűségnek örvendett. A téma újbóli, interdiszciplináris kutatása azonban csak az elmúlt három esztendőben lendült fel igazán, egy nagyszabású projekt keretén belül. A kutatásban a Pázmány Péter Katolikus Egyetem Régészettudományi Intézet és a Miskolci Egyetem Archeometallurgiai Kutatócsoportjának (ARGUM) munkatársai vettek részt és összesen húsz kard régészeti, technikátörténeti, illetve komplex archeometriai vizsgálatára került sor. A kutatási szempontok közé tartozott többek közt az egyes kardleletekből vett minták szövetszerkezetének elemzése, készítechológiai jellegzetességek vizsgálata, meghatározása, összehasonlítása és klasszifikálása. A vizsgált kardok közül az egyik legkülönlegesebb a Kiskundorozsmánál előkerült szablamarkolatú kard (őrzési helye: Móra Ferenc Múzeum, Szeged). Az ARGUM munkatársai metallográfiai vizsgálatokat végeztek el a fegyveren (optikai mikroszkóp, SEM-EDS, mikrokeménység-mérés), melynek segítségével sikerült rekonstruálni a kardpenge készítésének lehetséges lépéseit. Jelen előadásban az említett kétélű fegyver példáján keresztül kívánom röviden bemutatni az eddig megvizsgált Kárpát-medencében előkerült 10. századi kétélű egyenes kardok készítési jellemzőit.

VARGA IMRE SOLT

Debreceni Egyetem

Természettudományi és Technológiai Kar, Történelem–Földrajz

varga.imre.solt@gmail.com

A Magyar Királyság védelmi politikája a huszita betörések kezdetén

Az 1420-as években az egyre fokozódó török fosztogató hadjáratok (1420, 1421, 1423) mellett az évtized közepén elkezdődtek a huszita betörések is, ami egy újabb feladattal látta el magyar hadvezetést. A stratégiai fontos térség megtartása érdekében a magyar hadvezetésnek ki kellett dolgoznia egy megfelelő védelmi politikát, ami az Oszmán Birodalom támadásai mellett is képes sikeresen ellenállni a korban újszerű, harci szekereket alkalmazó huszita fosztogatókkal szemben.

Kutatásomat évekkal ezelőtt, Zsigmond támadó hadjáratainak (1420–1424) elemzésével kezdtem, amit most mind időben, mind térben kibővítve, a husziták magyarországi betöréseinek kezdeti időszakával (1423–1427) folytatok. A kutatásomat a „new military history” szempontrendszerén keresztül – vagyis az eseménytörténet és stratégia mellett a hadsereg létszámát, fizetését, illetve ellátását – vizsgálom, amit a hazai történettudományon belül korábban még senki sem alkalmazott a téma kutatása alatt.

Előadásomban szeretném bemutatni legújabb eredményeimet, elsősorban a huszita háborúk korabeli alakulását, a betörések alapjául szolgáló okokat, illetve a magyar hadvezetés válaszát érintve. Az eseménytörténet mellett szó esik a háborús felek stratégiájáról, illetve a magyar határvédelem korabeli eszközeiről.

VÉBER ZOLTÁN

Debreceni Egyetem

Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola, Történelmi Doktori Program

veberzol@gmail.com

Hunyadi János és Tallóci Petkó konfliktusa

Az előadásomban Hunyadi János és Tallóci Petkó 1448-1453 közötti viszonyát vizsgálom a kapcsolódó magyar, raguzai és velencei okleveles és elbeszélő források alapján. A Tallóci család története nem ismeretlen a magyar történettudományban, és a négy Tallóci fivér tevékenységét szinte teljes egészében feldolgozták a család felemelkedésétől a harmadik testvér, Frankó 1448-as rigómezei haláláig. Az ezt követő időszakot a történészek nem vizsgálták, mivel Frankó halála következtében az egyedül életben maradt Petkó 1446-tól kezdve kivonult a magyar belpolitikából, és visszavonult a dalmáciai birtokaira, és onnan igazgatta a dalmát-horvát bánságát. Habár a család legnagyobb ellenfelének számító Cilleiek nem háborgatták, nem tölthette nyugalomban a hátralévő életet, ugyanis Tamás István bosnyák király, Velence és Hunyadi János is igényt tartott a területre. A kormányzó 1446-tól kezdődően, egészen Petkó 1453-as haláláig több alkalommal, mind diplomáciai mind pedig fegyveres úton is kísérletet tett a bánság felének megszerzésére, hogy ezáltal kiterjeszthesse közvetlen befolyását a területre. Hunyadi végül csak részsikereket ért el, de Petkó 1453-as halála lehetőséget teremtett neki a bánság megszerzésére, aminek élére fiát, Hunyadi Lászlót nevezettette ki.

VISEGRÁDI RENÁTA

Pázmány Péter Katolikus Egyetem

Nyelvtudományi Doktori Iskola, Klasszika-filológia Doktori Program

re.renoire@gmail.com

Coluccio Salutati *missilisei*

Coluccio Salutati 1375 áprilisától egészen 1406 májusában bekövetkezett haláláig töltötte be Firenze kancellárjának tisztségét, melynek keretében legfontosabb feladata a Signoria nevében a *missilisek* megfogalmazása és megírása volt. Levélírói stílusa és tehetsége már rögtön az első évben megmutatkozott, ugyanis 1375 tavaszától 1378 júliusáig Firenze háborúban állt a Szentszékkal, mely háborúban a *missiliseknek* kiemelt szerepük volt. Előadásomban azt szeretném bemutatni, hogy Salutati a leveleinek segítségével hogyan hívta a Szentszék ellen egy közös ligába az itáliai városállamokat, hogyan kereste a szövetséget a környező királyságokban, milyen szerepük volt a követeknek és a nekik küldött leveleknek, hogyan sürgette az egyes városokat a hadisegélyek és a hadi népek elküldésére; egyszóval Salutati *missiliseinek* segítségével mit tudhatunk meg ezen háború első évéből, különösen a disszertációmát képező augusztusi és szeptemberi hónapokból. Ezeknek az állami leveleknek a sokszor autográf – de van, hogy egy segédje által írt – másolatai elsősorban a kancellár által gondosan megszerkesztett regiszterekben maradtak fenn a Firenzei Állami Levéltárban, melyek mellett természetesen egyéb levéltári források és a krónikák is adatokkal szolgálnak a háborúhoz, melyeket többek közt Alessandro Gherardi a *La Guerra Dei Fiorentini Con Papa Gregorio XI detta La Guerra Degli Otto Santi* című művében feldolgozott.

TÁMOGATÓINK:

SZTE BTK Történeti Intézet
SZTE TDI Medievisztika Doktori Program
Szegedért Alapítvány
Szegedi Középkorász Műhely
MTA Szegedi Területi Bizottsága II. Filozófiai és Történettudományi
Szakbizottság

A KONFERENCIA DOKTORANDUSZ SZERVEZŐI:

Gephárt Enikő (SZTE)
Kelemen Ernő (SZTE)
Martus Nikoletta (SZTE)

A SZERVEZŐBIZOTTSÁG TAGJAI:

Dr. Almási Tibor (SZTE)
Prof. Dr. Bárány Attila (DE)
Prof. Dr. Csernus Sándor (MTA SZAB)
Dr. Gálffy László (KRE)
Dr. Hunyadi Zsolt (SZTE)
Prof. Dr. Kiss Gergely Bálint (PTE)
Dr. Sebők Ferenc (SZTE)
Dr. Szántó Richárd (SZTE)